

Ministerie van Defensie

Programma Vervanging Onderzeeboot- capaciteit

5de voortgangsrapportage
september 2025

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Doel en afbakening	3
1.2 Ontwikkelingen sinds de vierde voortgangsrapportage	3
1.3 Governance en programmabeheersing	4
1.4 Aanbevelingen en aandachtspunten Auditdienst Rijk bij vierde VGR	4
2. Kaders programma VOZBT	7
2.1 Product	7
2.2 Tijd	8
2.3 Geld	10
2.4 Risico's	10
3. Vervolgstappen programma VOZBT	11
3.1 Planning en eerstvolgende mijlpaal	11
3.2 Instandhoudingsvoorbereiding en instandhoudingsovereenkomst	12
3.3 Realisatie <i>Industrial Cooperation Agreement</i>	13
4. Overige onderwerpen	15
4.1 Transitie / introductie Orka-klasse onderzeeboten	15
4.2 Infrastructuur en vastgoed	15
4.3 <i>Maintenance valley</i>	15
4.4 Gerelateerde materieel- en IT-projecten	15
4.5 Internationale ontwikkelingen	17
4.6 Samenwerking met <i>Direction Général de l'Armement</i> (DGA) en Naval Group	18
Bijlage A Lijst van begrippen en afkortingen	20
Bijlage B LCC-overzicht en risico's (vertrouwelijk)	
Bijlage C Bewapening (vertrouwelijk)	
Bijlage D Realisatie <i>Industrial Cooperation Agreement</i> (vertrouwelijk)	

1. Inleiding

Voor u ligt de vijfde voortgangsrapportage van het programma vervanging onderzeebootcapaciteit (VOZBT).

1.1 Doel en afbakening

De vervanging van de onderzeebootcapaciteit heeft als doel om de Nederlandse krijgsmacht te voorzien van vier long range, veelzijdig inzetbare, conventioneel voortgestuwde Orka-klasse onderzeeboten. De Orka-klasse zal de Nederlandse maritieme slagkracht tot ver in de jaren '60 van deze eeuw voortzetten en op veel punten vergroten.

In deze vijfde voortgangsrapportage zijn de ontwikkelingen vanaf 1 januari 2025 tot en met 30 juni 2025, aangevuld met belangrijke ontwikkelingen in de periode daarna tot het moment van publicatie, opgenomen.

1.2 Ontwikkelingen sinds de vierde voortgangsrapportage

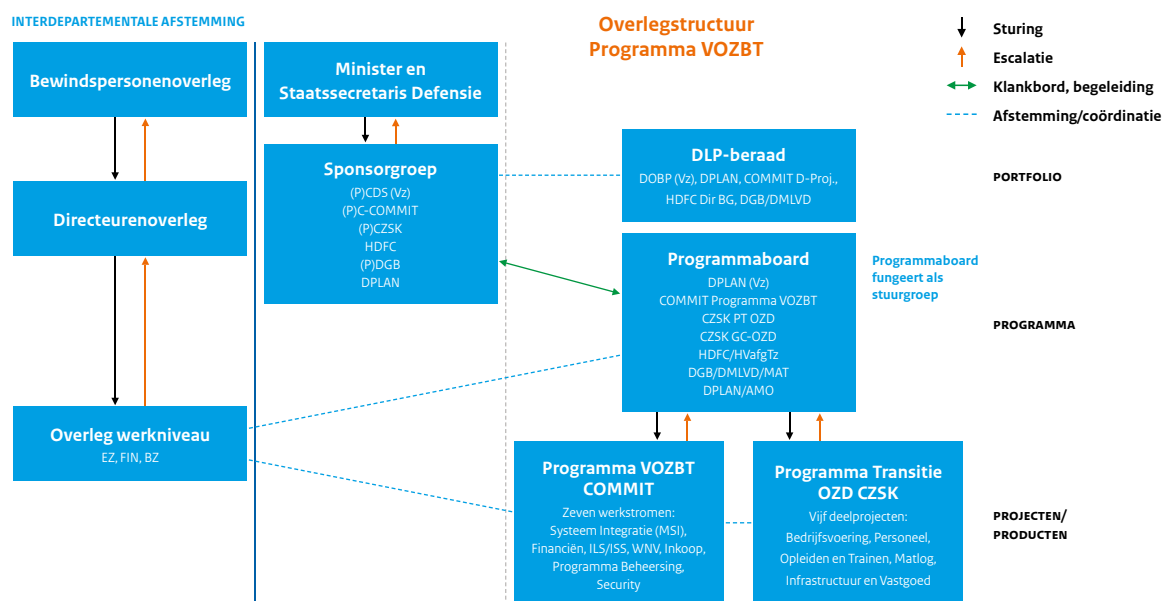
In het programma VOZBT is de eerste contractuele mijlpaal, de *System Requirement Review* (SRR) afgerond en is gestart met de volgende mijlpaal, de *System Design Review* (SDR). Parallel hieraan wordt gewerkt aan het voorbereiden van de toekomstige inrichting van de instandhouding.

Bij het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) is het programma Transitie Onderzeedienst gestart. Het programmaplan is opgesteld. Als volgende stap worden nu de stappen en mijlpalen uitgewerkt om tot een beheerste en tijdige transitie van de Walrus- naar de Orka-klasse te komen.

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) meldt in deze voortgangsrapportage dat met het merendeel van de in de *Industrial Cooperation Agreement* (ICA) opgenomen Nederlandse partijen door Naval Group een framework agreement is afgesloten. Het indirecte deel van de ICA, waarin orders aan andere Nederlandse bedrijven door Naval Group zijn opgenomen, bedraagt nu al enkele honderden miljoenen euro's. De industriële samenwerking is voortvarend gestart.

1.3 Governance en programmabeheersing

Met de overgang naar de realisatiefase in het najaar van 2024 is de aansturing van het programma VOZBT in lijn gebracht met de reguliere kaders binnen Defensie voor project- en programmabeheersing. De nieuwe governancestructuur is met ingang van 2025 van kracht geworden. Binnen deze structuur zijn sindsdien alle inspanningen gericht op het bereiken van het programmaresultaat binnen de gestelde kaders.

Figuur 1: Overlegstructuur programma VOZBT in realisatiefase

1.4 Aanbevelingen en aandachtspunten Auditdienst Rijk bij vierde VGR

In het Accountantsrapport bij de vierde voortgangsrapportage Programma Vervanging Onderzeebootcapaciteit gaat de Auditdienst Rijk (ADR) in op een aantal onderwerpen.

De ADR reflecteert op het levensduurkostenbudget en stelt dat de mate waarin dit budget toereikend zal blijken te zijn afhankelijk is van vier financiële componenten:

1. De transitiekosten. Aan het einde van de ontwerpfase zal het (hoofdpijnen)transitieplan gereed zijn. Dit zal naar verwachting een goede indicatie van de transitiekosten bieden.
2. Infrastructuur en vastgoed. Zodra het technisch ontwerp van de onderzeeboten is afgerond, wordt pas volledig duidelijk welke eisen moeten worden gesteld.
3. Het instandhoudingsbudget. Dit budget is niet geactualiseerd omdat nog geen nieuwe informatie beschikbaar is. Nieuwe informatie komt na de ontwerpfase beschikbaar, omdat de technische eigenschappen van en de eisen aan de nieuwe boten een belangrijke voorwaarde zijn voor het deugdelijk opbouwen van de instandhoudingsraming.
4. De risicoreservering. Defensie is van mening dat deze reservering voldoende is om de omvang van het (in december 2024) geactualiseerde risicodossier af te dekken.

Naar aanleiding van het onderzoek naar de programmabeheersing signaleert de ADR dat in Cherbourg bij Naval Group twee VTE werkzaam zijn, terwijl het inrichtingsdocument spreekt over tien VTE. In het programma VOZBT wordt eerst vastgesteld welke werkzaamheden moeten worden uitgevoerd in Cherbourg waarna getrapt vacatures worden opengezet, aansluitend bij de behoefte. Het projectteam heeft een roulatieschema opgesteld voor functionarissen uit Utrecht. Op de locatie Utrecht is op dit moment voldoende personeel. Wel is daar behoefte aan functionarissen op het gebied van *Mission System Integration* (MSI) en *Integrated Logistic Support* (ILS). Capaciteit is een blijvend aandachtspunt voor het programma VOZBT in de realisatiefase.

De ADR geeft aan dat het onderscheid tussen de programma VOZBT- en CZSK-activiteiten in het programmamanagementplan nog niet geheel duidelijk is. Gedurende de rapportage-periode is bij CZSK het programma Transitie Onderzeedienst van start gegaan en is het programmaplan opgesteld, waarmee het onderscheid tussen Programma VOZBT- en CZSK-activiteiten is verkregen.

De externe kwaliteitstoetsen op het werk, de kwaliteit en voortgang van Naval Group zijn uitgewerkt in het programmamanagementplan van het programma VOZBT en zijn gebruikt bij de quadrimesterrapportage van Naval Group. De interne programmakwaliteitsborging, toetsing en verbetering zijn nog niet uitgewerkt in het programmamanagementplan. Het programma VOZBT heeft aangegeven dat dit nader wordt opgepakt.¹

De ADR signaleert dat Defensie in voortgangsrapportages geen gedetailleerde informatie per risico en over het totaal van de risico's vermeldt. In deze fase van het programma VOZBT is de (commerciële) gevoeligheid hiervan te groot. De ADR vindt dit standpunt in deze fase begrijpelijk, maar benadrukt wel het belang van afstemming met de Kamer hierover i.v.m. de vertrouwelijkheid van de informatie. Defensie staat hiervoor open.

De ADR meldt dat EZ vanaf de vijfde voortgangsrapportage in een vertrouwelijke bijlage gaat rapporteren over de stand van zaken m.b.t. de industriële samenwerkingsovereenkomst die EZ heeft gesloten met Naval Group (zie bijlage D). De ADR en EZ maken nog afspraken over de controle hierop.

¹ Dit zal gebeuren conform de *Plan, Do, Check, Act* (PDCA-)cyclus van Deming.

2. Kaders programma VOZBT

Binnen het kader product wordt naast de vier onderzeeboten ook gerapporteerd over de *Government Furnished Equipment, Information and Software* (GFx) en de instandhoudingsvoorbereiding.

2.1 Product

2.1.1 De onderzeeboten

De onderzeeboten vullen een operationele behoefte in die wordt gevormd door vier militaire functionaliteiten²:

1. **Strategische beïnvloeding** – het vermogen om met een relatief beperkte militaire inzet het gedrag van tegenstanders doelgericht te beïnvloeden. De dreiging die uitgaat van een wapensysteem dat niet, of lastig, te detecteren is, kan de tegenstander dwingen tot ingrijpende voorzorgsmaatregelen en aanpassingen van zijn strategie en operatiepatroon.
2. **Grote en precieze maritieme slagkracht** – het vermogen om onverhoeds grote slagkracht aan te wenden in gebieden waar (nog) geen militair overwicht is. Dit kan zowel defensieve als offensieve slagkracht betreffen tijdens interventies op en vanuit zee.
3. **Wereldwijd verzamelen, analyseren en delen van inlichtingen** – het vermogen om, weken aaneengesloten, heimelijk in een gebied activiteiten van (potentiële) tegenstanders te observeren en real time te analyseren. De verzamelde inlichtingen over de gereedheid, capaciteiten en operatiepatronen vergroten de mogelijkheid om de intenties en feitelijke gedragingen van (potentiële) tegenstanders te beoordelen. Hiermee versterkt Nederland tevens zijn internationale inlichtingenpositie die berust op het principe *quid pro quo*. Voorafgaand aan en tijdens een conflict kunnen de operationele en tactische inlichtingen bepalend zijn voor de doelgerichtheid van militaire operaties. De inlichtingenfunctie is van groot belang voor de beeldopbouw en de vergroting van *situational awareness* en *situational understanding*.
4. **Speciale operaties** – het vermogen om de heimelijke inzet van *special forces* mogelijk te maken nabij en op het grondgebied van een (potentiële) tegenstander om inlichtingen te verzamelen, strategische doelen of infrastructuur uit te schakelen, dan wel voorbereidingen te treffen voor vervolgooperaties. Dergelijke acties kunnen onder meer betrekking hebben op de voorbereiding van een amfibische operatie, een doelgerichte aanval, bevrijding van gijzelaars of de evacuatie van Nederlandse staatsburgers onder bedreigende omstandigheden.

De door Naval Group op te leveren onderzeeboten voldoen aan de behoefte zoals gesteld in de DMP A-brief, de DMP B-brief³ en de DMP D-brief.⁴

² DMP A-brief, Kamerstuk 34 225, nr. 13, 17 juni 2016.

³ DMP B-brief, Kamerstuk 34 225, nr. 24, 13 december 2019.

⁴ DMP D-brief, Kamerstuk 34 225, nr. 52, 15 maart 2024.

Ten opzichte van de voorgaande VGR is het behalen van de *System Requirement Review* (SRR-) mijlpaal de belangrijkste ontwikkeling om nu over te rapporteren. Bij aanbidding van de 4e VGR was de SRR nog gaande, maar op 18 juni 2025 is de SRR voltooid. In deze eerste contractuele mijlpaal is de consistentie tussen de gestelde functionele eisen en de aangeboden technische oplossing gereviewd om te borgen dat Naval Group de onderzeeboten conform de gestelde behoefte gaat ontwerpen en leveren. In de vertrouwelijke bijlage B ga ik nader in op de inhoud van de SRR.

2.1.2 *Government Furnished Equipment, Information and Software*

In een beperkt aantal gevallen wordt door de overheid uitrusting, informatie en software geleverd aan Naval Group. Daarmee ontvangt Naval Group van Defensie een aantal zogeheten GFx-items om te integreren in de onderzeeboten. Dit komt voort uit drie sporen:

1. Het is benodigd voor het hebben en/of houden van de beste onderzeeboot;
2. Het volgt uit een bestaand of voorzien strategisch partnerschap gegrond op militair strategische redenen of voor het vergroten van de strategische autonomie;
3. De werf is zelf niet in staat het betreffende item te verwerven.

Ten opzichte van de voorgaande VGR zijn onderstaande ontwikkelingen te rapporteren inzake GFx:

In de engineeringfase dient Defensie voor de integratie van de toe te leveren subsystemen (GFx-items) en het hoofdwapensysteem (de boot) informatie aan te leveren bij Naval Group conform planning. Voor een aantal GFx-items, zoals crypto- en communicatieapparatuur en bewapening, is informatie nodig uit het buitenland. De hiervoor gebruikelijke administratieve procedures zijn opgestart.

2.1.3 *Instandhoudingsvoorbereiding*

Het doel van instandhoudingsvoorbereiding is de CZSK-organisatie optimaal voor te bereiden op het nieuwe wapensysteem en de introductie en instandhouding daarvan. Het programma VOZBT draagt zorg voor het uitvoeren van de *In-Service Support (ISS) Definition Phase* samen met Naval Group, die moet leiden tot een instandhoudingsovereenkomst. Daarnaast draagt het programma VOZBT zorg voor het tijdig beschikbaar stellen van de benodigde *Integrated Logistic Support (ILS)*-producten, zijnde:

1. Documentatie en configuratie-, onderhouds- en bevoorradingsdata in digitale vorm conform de internationale standaard ASD/AIA S-series;
2. Reservedelen (wal- en boordreservedelen) voor 2 jaar;
3. Gereedschap, meet- en testapparatuur: zowel specials als non-specials voor *Organisational Level Maintenance (OLM)* aan boord van de onderzeeboten en *special tools* voor *Intermediate Level Maintenance (ILM)* en *Depot Level Maintenance (DLM)* uitgevoerd door Directie Maritieme Instandhouding (DMI);
4. Fabrieksopleidingen en onderwijsleermiddelen voor gebruikers en onderhouders;
5. Ondersteuning door Naval Group op afstand en ter plaatse in Den Helder voor ILM en DLM;
6. Trainings- en simulatiemiddelen voor de Afdeling Opleidingen van het CZSK. Het gaat hierbij om verschillende niveaus van training, zowel op operator als op teamniveau.

Ten opzichte van de voorgaande VGR zijn onderstaande ontwikkelingen te rapporteren inzake de instandhoudingsvoorbereiding:

Naval Group werkt in nauw overleg met het programma VOZBT aan de verdere uitwerking van de ILS en de technische data-standaarden. Dit leidt tot de inrichting van alle data die onderdeel zijn van de levering en/of benodigd zijn voor de instandhouding. Deze standaarden worden in het vierde kwartaal 2025 uitgewerkt. Vervolgens worden deze standaarden gebruikt bij de engineeringactiviteiten in het verdere ontwerp van het wapensysteem en de supportactiviteiten die plaatsvinden tot einde levensduur.

De *ISS Definition Phase* is gestart en duurt tot het tweede kwartaal 2030. De eerste verkennende gesprekken zijn gevoerd met Naval Group. Momenteel wordt de aanpak uitgewerkt waarbij verschillende instandhoudingsscenario's worden vergeleken op basis van instandhoudingsactiviteiten.

2.2 Tijd

Het kader Tijd van het programma VOZBT bestaat op hoofdlijnen uit de aan Naval Group contractueel opgelegde *major milestones* voor 'de boot', zoals weergegeven in onderstaande Tabel 1.

Mijlpaal	Data
Detailed Engineering	EDC – 2027
Bouwfase	
Start met snijden van het eerste staal	Gepland vanaf 2027
Logistic Support Date (LSD) ⁵	Gepland Q1 2033
Levering eerste onderzeeboot	Gepland Q3 2033
Levering tweede onderzeeboot	Gepland Q3 2034
IOC eerste twee onderzeeboten	Gepland Q3 2035
Product In-Service Date (ISD) ⁶	Gepland Q4 2035
Levering derde onderzeeboot	Gepland Q1 2036
Levering vierde onderzeeboot	Gepland Q3 2037

Tabel 1: Overzicht geplande mijlpalen programma VOZBT

De eerste en tweede onderzeeboot moeten worden geleverd in een periode van 10 jaar aansluitend op *Effective Date of Contract* (EDC). De derde en vierde onderzeeboot dienen met een interval van minstens 12 maanden en maximaal 18 maanden ná de levering van de voorgaande onderzeeboot te worden geleverd.

⁵ Datum waarop het supportsysteem gereed moet zijn om de *Initial Operating Capability* (IOC) te kunnen ondersteunen.

⁶ Datum waarop het supportsysteem gereed moet zijn om de volledige vervangende onderzeebootcapaciteit te kunnen ondersteunen en instandhouden zoals geëist in het Programma van Eisen en alle ISS-elementen voor de instandhouding gereed zijn.

Ten opzichte van de voorgaande voortgangsrapportage zijn er geen afwijkingen te rapporteren inzake het kader tijd.

2.3 Geld

Het met Naval Group afgesloten leveringscontract is inpasbaar binnen het beschikbare LCC-budget. Daarnaast is de risicoreservering voldoende om de omvang van het (in juni 2025) geactualiseerde risicodossier af te dekken. Een specificatie en onderbouwing is te vinden in de (vertrouwelijke) bijlage B.

Ten opzichte van de voorgaande VGR zijn afwijkingen of ontwikkelingen te rapporteren inzake het kader geld. Deze worden uiteengezet in de vertrouwelijke bijlage B van deze VGR.

2.4 Risico's

Risicomanagement is bij het programma VOZBT een doorlopend en dynamisch proces en vast onderdeel van de programmabeheersing dat consequent volgens dezelfde methodiek wordt uitgevoerd. Het huidige risicoprofiel van het programma VOZBT past binnen de kaders tijd en geld en de risico's zijn vanuit het programma beheersbaar. Een specificatie en onderbouwing is te vinden in de (vertrouwelijke) bijlage B.

Ten opzichte van de voorgaande VGR zijn afwijkingen of ontwikkelingen te rapporteren inzake de risico's. Conform de Risicomanagementstrategie is bij afronding van de SRR-mijlpaal een herijking uitgevoerd van het risicodossier. Het resultaat hiervan is toegelicht in de vertrouwelijke bijlage B van deze VGR.

In de afgelopen periode is er mediaberichtgeving geweest over een cybersecurity incident bij Naval Group. Naar aanleiding hiervan heeft overleg plaatsgevonden met Naval Group. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat bij dit incident ook informatie van het programma VOZBT betrokken is geweest. Op verzoek van Defensie heeft Naval Group nader onderzoek gedaan en dit beeld bevestigd.

3. Vervolgstappen programma VOZBT

Deze paragraaf kijkt vooruit en geeft inzicht in de activiteiten die het programma VOZBT (in samenwerking met Naval Group) de komende periode uitvoert. Dit betreft zowel de periode tot aan de volgende voortgangsrapportage, als tot aan de eerstvolgende mijlpaal.

3.1 Planning en eerstvolgende mijlpaal

3.1.1. Mobilisatiefase

De mobilisatiefase is afgerond waarbij de benodigde capaciteit is ingezet, er mensen aanwezig zijn op de locatie van Naval Group en de processen zijn ingericht voor de realisatiefase.

3.1.2. Engineeringsfase

In deze huidige fase is de SRR-mijlpaal in het tweede kwartaal van 2025 afgerond. Op een aantal onderwerpen is door Defensie en Naval Group verdiept op de precieze interpretatie van functionele eisen. Het SRR-traject heeft daardoor langer geduurd. Deze verdieping heeft meer duidelijkheid gebracht over de hoeveelheid werk in aanloop naar de volgende mijlpaal *System Design Review* (SDR). Het later bereiken van de mijlpaal SRR leidt niet tot vertraging in de planning naar de volgende SDR-mijlpaal, te behalen in het eerste kwartaal van 2026.

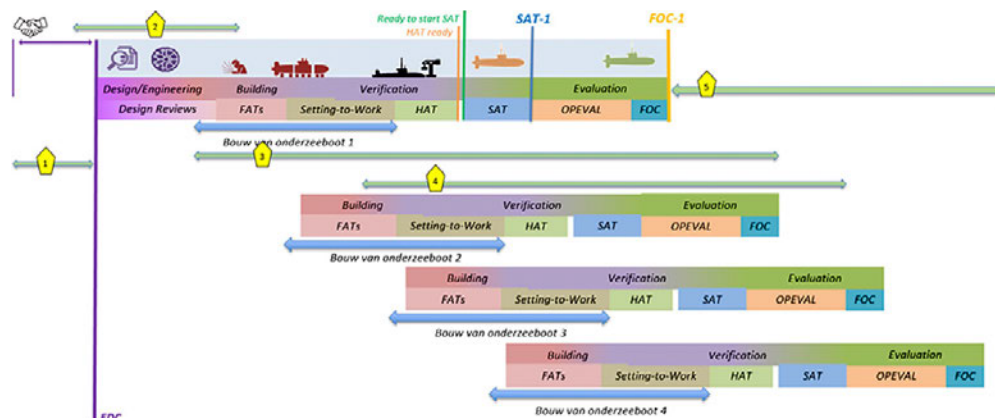
3.1.3 Bouwfase

In deze toekomstige fase wordt gestart met de fysieke bouw van de boot. Relevante processen voor deze fase zijn de instandhouding, het leveren van toezicht op de bouw en de acceptatie van de (deel)producten die worden opgeleverd door Naval Group.

In figuur 2 is een grafische weergave van de programmafasering met daarin de mijlpalen opgenomen. De cijfers in de figuur corresponderen met onderstaande sub-fasen van de huidige realisatiefase waarin het programma zich bevindt.

1. Mobilisatiefase.
2. Detailed Engineering fase.
3. Bouw- en exploitatievoorbereidingsfase.
4. Introductie- of transitiefase.
5. Exploitatie ofwel gebruikersfase.

Op hoofdlijnen is dit weergegeven in onderstaande figuur:

Figuur 2: Grafische weergave van de projectfasering.

3.2 Instandhoudingsvoorbereiding en instandhoudingsovereenkomst

De gehanteerde onderhoudsstrategie in de voorbereiding op de *ISS Definition Phase* is gebaseerd op de functionele eisen zoals afgeleid uit het *Concept of Operations (CONOPS)*. Dit gerubriceerde document beschrijft de functionele eisen waarmee invulling wordt gegeven aan de te verwerven behoefte en de te garanderen vereiste inzetbaarheid. Hierbij is het uitgangspunt het zogenaamde *Concept of Sustainment* dat als onderdeel van de *Request for Quotation (RFQ)* met Naval Group is gedeeld. Dit *Concept of Sustainment* beschrijft verschillende instandhoudingsactiviteiten waarmee onderscheidende instandhoudingsscenario's kunnen worden gevormd. Deze scenario's worden in de *ISS Definition Phase* geanalyseerd met input van Naval Group om uiteindelijk tot een optimaal scenario te komen dat als uitgangspunt voor het contract kan dienen. Als onderdeel van de *ISS Definition Phase* worden specifieke eisen opgesteld voor het contracteren en inrichten van het onderhoud. Deze aanpak is in lijn met de strategische ambitie van de CZSK voor het inrichten van een *Maintenance Valley* (zie § 4.3). De ISS-aanpak en af te sluiten overeenkomst voldoen aan de eisen die vanuit het oogpunt van het Wezenlijk Nationaal Veiligheidsbelang (WNV) zijn geformuleerd ten aanzien van de strategische autonomie.

De betrokkenheid van de Nederlandse industrie in de instandhoudingsfase wordt op meerdere manieren bevorderd:

1. Naval Group heeft een industriële samenwerkingsovereenkomst met EZ voor de levering van de onderzeeboten. De hieruit volgende betrokkenheid van de Nederlandse Defensie en veiligheid gerelateerde Technologische Industriële Basis (NLDTIB) in de bouw van de onderzeeboten positioneert de NLDTIB optimaal om deel te nemen aan de instandhoudingsfase.
2. Uit de te sluiten instandhoudingsovereenkomst met Naval Group zullen ook werkzaamheden voor de NLDTIB voortkomen. EZ zal ook voor de instandhoudingsovereenkomst een industriële samenwerkingsovereenkomst sluiten met Naval Group (dan wel de huidige overeenkomst ophogen).
3. DMI zal ook zelfstandig operationele kernactiviteiten uit gaan voeren, dan wel direct in opdracht geven aan Nederlandse bedrijven en kennisinstituten. Ook dit levert een bijdrage aan het versterken van de participatie van de NLDTIB.
4. Onderhoud wordt in beginsel uitgevoerd in Nederland (Den Helder), wat een goede basis legt voor het inbrengen van Nederlandse activiteiten.

Het programma werkt de komende periode de instandhoudingsvoorbereiding uit. Dit wordt gedaan langs drie sporen:

1. Monitoren en beheersen van de voortgang en controle op alle inkomende ILS- en ISS-documenten en leveringen (door Naval Group). Dit omvat alle documenten, plannen en het fysieke en digitale (les)materiaal dat wordt geleverd door Naval Group om instandhouding door Defensie mogelijk te maken. Dit doet het programmteam in nauwe samenwerking met de normsteller (Commando Materieel en IT (COMMIT)), de opleider (CZSK/Opleidingen Koninklijke Marine), de onderhouder (CZSK/DMI) en de toekomstig gebruiker (CZSK/Onderzeedienst), waarbij de stakeholders binnen CZSK zijn ondergebracht in het programma Transitie Onderzeedienst van CZSK;
2. CDS in staat stellen om gedurende de volledige levensduur van de onderzeeboten, deze zelfstandig operationeel in te zetten en in stand te houden: dit vergt onder meer gegarandeerde toegang tot, en beschikbaarheid van, (internationale) kennis, rechten, mensen en middelen. Binnen het programma wordt dit geborgd onder de

noemer van het borgen van het Wezenlijk Nationaal Veiligheidsbelang (WNV). Door genoemde gegarandeerde toegang draagt Defensie zorg voor de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van de vervangende onderzeebootcapaciteit gedurende de levensduur, ongeacht het soort operaties en de coalitie waarbinnen deze plaatshebben.

3. De *ISS Definition Phase* uitvoeren: het succesvol doorlopen hiervan, met een voorziene looptijd tot het tweede kwartaal 2030, leidt tot het sluiten van een instandhoudingsovereenkomst met Naval Group:

De voorbereidende ILS- en ISS-werkzaamheden zijn ten opzichte van de voorgaande VGR in volle gang. Momenteel worden in nauw overleg met Naval Group de eisen voor het supportsysteem vertaald in meer gedetailleerde specificaties. Daarnaast zijn diverse werkgroepen ingesteld met Naval Group, waarin onder andere de noodzakelijke infrastructuraanpassingen zijn besproken, net als de mogelijkheden voor het inrichten van *Condition Based Maintenance* en de koppeling met het ERP van Defensie. Tevens is de bovenstaande aanpak voor de *ISS Definition Phase* geïntroduceerd bij Naval Group, waarbij de totale ISS-scope is beschouwd op basis van de instandhoudingsactiviteiten en het portfolio van Naval Group. Met als doel na het overeenkomen van de totale scope van instandhoudingsactiviteiten de discussie over de verdeling verder te kunnen voeren.

3.3 Realisatie *Industrial Cooperation Agreement*

Op 10 september 2024 heeft EZ de ICA met Naval Group ondertekend. Deze ICA ziet toe op het betrekken van de Nederlandse maritieme maakbedrijven en kennisinstituten en verzekert werk en het verkrijgen van (technologische) kennis bij zowel de productie als het onderhoud van de vier nieuwe onderzeeboten voor de Koninklijke Marine. Na het ondertekenen van de ICA zijn de onderhandelingen gestart tussen de verschillende Nederlandse partijen die in de ICA zijn opgenomen en de Franse werf Naval Group.

Zoals eerder gecommuniceerd zijn in de ICA de volgende Nederlandse bedrijven opgenomen voor de volgende systemen:

- Royal IHC, module- en staalbouw.
- RH Marine, platformautomatisering en energimanagement.
- Bolidt, akoestische bekleding.
- Van Halteren Technologies, hydraulische systemen.
- Optics 11, detectie.
- Solico, composietstructuren.
- Combimac, akoestische signatuur.
- Hatenboer, watervoorziening.
- Heinen & Hopman, klimaatinstallaties.
- Verebus, technische ondersteuning.

Ondertussen is tussen het merendeel van bovengenoemde Nederlandse partijen en het Franse Naval Group een *framework agreement* afgesloten, die dient als basis voor het plaatsen van orders en het afsluiten van contracten in de toekomst. Samen staan zij gesteld voor de bouwfase die vanaf 2027 wordt voorzien. Hiermee is de directe industriële samenwerking voor de Orka-klasse

onderzeeboten nog niet uit te drukken in gerealiseerde economische waarde. Deze kan pas tijdens de bouwfase worden gerapporteerd. Echter, het indirecte deel van de ICA, waarin orders aan andere Nederlandse bedrijven door Naval Group zijn opgenomen, bedraagt nu al enkele honderden miljoenen euro's. Daarmee is de industriële samenwerking voortvarend begonnen. Meer informatie vindt u in de vertrouwelijke bijlage D.

4. Overige onderwerpen

4.1 Transitie / introductie Orka-klasse onderzeeboten

Het doel van de transitie is dat de CZSK-organisatie tijdig en op alle relevante aspecten gereed is voor de overgang van Walrus-klasse naar Orka-klasse, om te kunnen blijven voldoen aan de gereedstellingsopdracht. Het PT OZD werkt aan een transitieplan waarin de stappen en mijlpalen voor een beheerste en tijdige transitie van Walrus- naar Orka-klasse worden uiteengezet. Hierbij wordt rekening gehouden met de fase dat twee klassen naast elkaar bestaan, met als randvoorwaarden het behoud voor beide klassen van:

1. Voldoende trainingsmiddelen;
2. Voldoende instandhoudingsmiddelen;
3. Voldoende operationele ondersteuning;
4. Voldoende personele capaciteit die tijdig beschikbaar is en blijft, zodat beide klassen ook daadwerkelijk inzetbaar zijn gedurende de transitiefase.

4.2 Infrastructuur en vastgoed

Voor de Nieuwe Haven in Den Helder wordt een integraal infra- en vastgoedplan ontwikkeld. Defensie, het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Den Helder en het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland zijn een bestuursakkoord overeengekomen voor de ontwikkeling van het Maritiem Cluster in Den Helder. Voor de infrastructurele aanpassingen die noodzakelijk zijn voor de nieuwe onderzeebootcapaciteit, wordt bij deze ontwikkelingen aansluiting gezocht. Het gaat hierbij voornamelijk om:

1. Het aanpassen van het schepenliftcomplex (SLC) voor het kunnen dokken van de nieuwe onderzeeboten. Het liftplatform en de straal- en conserveringshal moeten worden verlengd. In samenwerking met Naval Group wordt een *Facilities Plan* uitgewerkt waarin de specificaties van de noodzakelijke infrastructurele aanpassingen worden uitgewerkt als basis voor de infrastructurele behoeftes;
2. Het aanpassen van de afmeergefaciliteiten naar het nieuwe onderzeebootontwerp;
3. Het onderbrengen van de nieuwe operationele en technische simulatorfaciliteiten van de nieuwe onderzeeboten. Hierbij wordt rekening gehouden met een overgangperiode waarin ook de bestaande Walrusklasse simulatorfaciliteiten beschikbaar dienen te blijven totdat deze klasse definitief uit dienst wordt gesteld.

4.3 Maintenance valley

Het concept '*maintenance valley (submarines)*' is ontstaan uit de visie op de toekomstige inrichting van de instandhouding van de onderzeebootvloot in Den Helder. Hierin is CZSK/DMI hoofdverantwoordelijk voor de materiële gereedheid en daarmee eindregisseur en opdrachtgever van de totale instandhouding van vier nieuwe onderzeeboten.

4.4 Gerelateerde materieel- en IT-projecten

De volgende materieelprojecten hebben een relatie met het programma VOZBT en zullen in de volgende paragrafen worden toegelicht: programma Grensverleggende IT (GrIT), programma ROGER, verwerving *Maritime Strike*, vervanging hulpvaartuigen, verbetering Mk48 torpedo en vervanging Mk48 torpedo. Per project wordt gedefinieerd wat het inhoudt, wat het raakvlak met VOZBT behelst en wat dit betekent voor het programma VOZBT.

4.4.1 IT

Data-uitwisseling met het Defensie *Enterprise Resources Planning* - ERP (SAP S/4HANA) is beoogd voor de ondersteuning van de bedrijfsprocessen voor keten-, systeemlogistiek en financiën. In navolging van de eerdere afstemming tussen het programmteam VOZBT en het programma GrIT, is uitwerking van de software- en data-integratie van ondersteunende programmatuur voor de Orka-klasse in de toekomstige Defensie IT-infrastructuur noodzakelijk. De eisen ter ondersteuning van software integratie zijn opgenomen (of maken onderdeel uit van) in het Programma van Eisen van VOZBT.

Het programma VOZBT werkt in samenwerking met programma ROGER de beoogde data-uitwisseling uit tussen het toekomstige onderzeebootwapensysteem en het Defensie ERP-systeem, op basis van de vigerende kaders op het gebied van Ketenlogistiek, Systeemlogistiek en Financiën. De beoogde tijdlijn loopt hierbij parallel aan de engineering activiteiten van het wapensysteem.

4.4.2 Verwerving *Maritime Strike*

Met het project Verwerving *Maritime Strike* wordt de vlootbrede aanschaf van *Maritime Strike Missiles*, inclusief apparatuur en software voor integratie aan boord van de Orka-klasse georganiseerd. Met het project Verwerving *Maritime Strike* wordt de benodigde interfacedocumentatie en -informatie aangeleverd. Met het programma VOZBT worden de technische voorzieningen ('*provisions for*') om de lange afstandsraketten te kunnen integreren en inzetten vanuit Orka-klasse onderzeeboten getroffen.

Defensie heeft onderzocht of het mogelijk is de Orka-klasse uit te rusten met de *Tomahawk Land Attack Missile* (TLAM). Daarbij is gebleken dat de specifiek hiervoor benodigde raket voor lancering vanuit torpedobuizen (*Torpedo Tube Launched*, TTL) niet meer wordt geproduceerd. Om het Tomahawkkruisvluchtwapen passend te maken voor lancering uit torpedobuizen is de ontwikkeling en het opzetten van een nieuwe productielijn in de Verenigde Staten noodzakelijk. Gedurende de verwervingsvoorbereidingsfase is duidelijk geworden dat er geen internationale partners zijn die behoefte hebben aan de productie van de TTL-variant van het Tomahawkkruisvluchtwapen. Zonder *cost sharing* met internationale partners zijn de productiekosten en latere instandhoudingskosten van de benodigde TTL-variant te hoog en de daarmee gepaard gaande financiële risico's voor Defensie zeer ongewenst. Bij het opzetten van een nieuwe productielijn volgt bovendien een significante vertraging, waardoor integratie van het nog te produceren wapensysteem op de Walrus-klasse onderzeeboten ondoelmatig wordt, gezien het naderende einde van de levensduur ervan. Defensie heeft daarom besloten de Walrus-klasse onderzeeboten niet uit te rusten met de *Maritime Strike* capaciteit. Op basis van een breder vergelijk is besloten om deel te nemen aan de ontwikkeling van het *Joint Strike Missile – Submarine Launched* (JSM-SL) middels een multinationale Europese samenwerking onder leiding van Spanje. Dit behoorde nog niet tot de mogelijkheden ten tijde van het doorlopen van de behoeftestellingsfase (A-fase) omdat er nog geen zicht was op het tot stand komen van een gezamenlijk ontwikkeltraject. De ontwikkeling en productie van het JSM-SL zijn volgens de huidige planning op tijd afgerond om het wapen in 2032 te integreren op de Orka-klasse onderzeeboten.⁷

⁷ DMP B/D-brief Verwerving *Maritime Strike*, Kamerstuk 27 830, nr. 467, 17 juni 2025.

4.4.3 Vervanging Hulpvaartuigen

Het project Vervanging Hulpvaartuigen, waarbinnen de capaciteit Torpedowerk- en ondersteuningsschip wordt verworven, bevindt zich in de verwervingsvoorbereidingsfase (DMP D-fase). In dit project is voorzien dat de huidige onderzeeboot ondersteuningscapaciteit van torpedowerkschip Zr.Ms. Mercur na vervanging wordt geleverd door twee van de vier zeegaande hulpvaartuigen. Deze twee hulpvaartuigen vervullen tevens de hydrografische taken van het CZSK. Zoals gemeld in het Defensie Projecten Overzicht 2025, wordt naar verwachting eind 2026 de DMP D-brief verwacht. Het project Vervanging Hulpvaartuigen blijft gerelateerd aan de onderzeebootcapaciteit, gegeven de toekomstige operationele samenwerking van de eenheden. Periodieke afstemming op het gebied van het ontwerp van de torpedowerkschepen is noodzakelijk. Deze verantwoordelijkheid ligt primair bij project Vervanging Hulpvaartuigen, gezien de volwassenheid van het ontwerp van de Orka-klasse. De kosten die zijn voorzien voor de onderzeebootondersteuning zijn in de financiële bijlage toegerekend aan de *submarine enterprise* op basis van de verwachte ureninzet van deze ondersteuning.

4.4.4 Verbetering Mk48 torpedo

Door het tempo van ontwikkelingen in het onderwaterdomein in combinatie met aanhoudende leververtragingen waar het project Verbetering Mk48 mee kampt (zoals gerapporteerd in het Defensie Projecten Overzicht 2025), wordt momenteel de mogelijkheid onderzocht de huidige Mk48 MOD 7AT torpedo's vroegtijdig te vervangen.

De onderzeeboten van de Orka-klasse moeten in staat zijn om *heavy weight* torpedo's af te vuren. Het programmateam VOZBT is verantwoordelijk voor de integratie van het *Weapon Control System* (de vuurleiding) in de nieuwe onderzeeboten. Het project Verbetering Mk48 torpedo is verantwoordelijk voor het realiseren van de aantallen Mk48 MOD 7AT torpedo's voor de huidige Walrus-klasse onderzeeboten, inclusief de voorbereiding van de materieellogistieke instandhouding.

4.4.5 Vervanging Mk48 torpedo

Het tempo van ontwikkelingen in het onderwaterdomein is hoog. Defensie voorziet dat de Orka-klasse te maken krijgt met een dreigingscombinatie van vijandelijke (traditionele) bemenste platformen en onbemenste systemen. Daarom heeft Defensie de behoefte gesteld aan een nieuw type torpedo voor de Orka-klasse onderzeeboten. De vervanging van de huidige Mk48 MOD 7AT *heavy weight* torpedo (V-Mk48) bevindt zich momenteel in de onderzoeksfase (DMP B-fase).

Momenteel wordt onderzocht of een vroegtijdige integratie van de V-Mk48 in de Orka-klasse mogelijk is.

4.5 Internationale ontwikkelingen

Sinds de start van de realisatiefase zijn meerdere uitwisselmomenten geweest tussen de Nederlandse en de Franse onderzeedienst. Zo wordt er door CZSK-personeel ervaring opgedaan aan boord van Franse onderzeeboten en nemen Franse en Nederlandse opvarenden deel aan elkaars opleidingen. De intensivering van samenwerking van de onderzeediensten bevordert kennisopbouw, -behoud en interoperabiliteit.

Tevens is er momenteel zowel interesse vanuit Polen als Canada voor het door Nederland doorlopen verwervingsproces. Defensie heeft nauwe banden met beide landen voor uitwisseling van geleerde lessen en inzichten ter ondersteuning van de nationale keuzeprocessen van deze internationale partners.

Op 26 augustus jl. heeft de Canadese overheid bekend gemaakt de werven TKMS (Duitsland) en Hanwha Ocean (Zuid-Korea) te kwalificeren voor de volgende fase van het *Canadian Patrol Submarine Project* (CPSP) ten behoeve van de vervanging van de huidige vloot Victoria-klasse onderzeeboten. Hiermee wordt de door Nederland geselecteerde onderzeebootwerf Naval Group niet uitgenodigd voor een volgende fase. Canada heeft de redenen hiervoor niet formeel bekend gesteld noch aan Nederland medegedeeld. Canada verkeert nu in de fase van onderzoek en voorbereiding op een verwervingsbesluit en wil niet later dan 2035 de eerste onderzeeboot ontvangen.

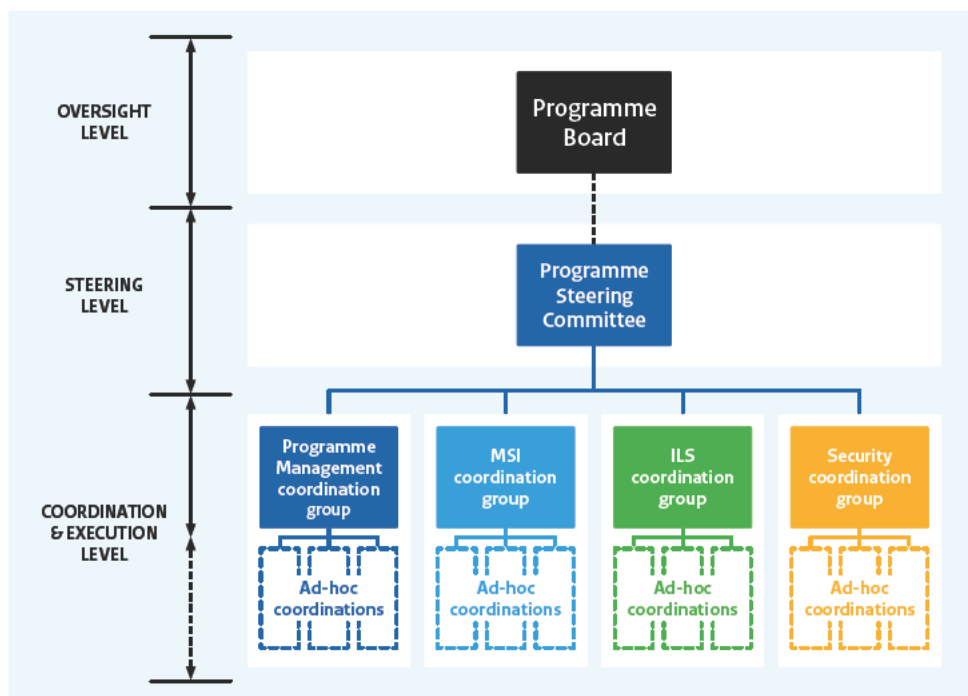
4.6 Samenwerking met *Direction Général de l'Armement* (DGA) en Naval Group

Met de DGA vindt afstemming plaats op twee niveaus, namelijk:

1. De *Executive Committee* (EC): de EC is de vergadering waarin beide *National Armament Directors* (NAD's), voor Nederland C-COMMIT, participeren;
2. Het *Joint Management Team* (JMT): het JMT is het werkverband waarin de implementatie, monitoring en uitvoering van het *Memorandum of Understanding* (MoU) plaatsvindt.

Met Naval Group vindt op drie niveaus interactie plaats, namelijk:

1. Strategisch niveau: de *Programme Board* en *Steering Committee*;
2. Tactisch niveau: de *coordination groups* en *controlling topics*, bestaande uit:
 - a. *Security coordination group*.
 - b. *Programme Management coordination group*.
 - c. *MSI coordination group*.
 - d. *ILS coordination group*;
3. Operationeel niveau: dit zijn de dagelijkse contacten tussen de programmateam leden van Naval Group en Defensie. Dit niveau van interactie is niet formeel vastgelegd in een overlegstructuur, maar ontstaat organisch gedurende de samenwerking.

Figuur 3: Overlegstructuur met Naval Group.

Ten opzichte van de voorgaande VGR heeft met DGA op 18 juni 2025 de *kick-off* van de EC plaatsgevonden tijdens de *Paris Airshow* op Le Bourget in Parijs. In deze EC zijn de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het JMT vastgesteld. Met Naval Group heeft de 2e *Steering Committee* plaatsgevonden op 1 juli 2025 waarbij de voortgang van de contactuitvoering centraal stond. Tevens is de jaarlijkse *Programme Board* bijeengeweeest op 2 juli 2025. Dit overleg heeft als doel om op meer strategisch niveau de toekomstige samenwerking vorm te geven.

BIJLAGE A Lijst van begrippen en afkortingen

- A-brief** Kamerbrief met resultaten van de behoeftestellingsfase in het Defensie Materieel Proces.
- ADR** Auditdienst Rijk.
- ASD/AIA S-series** Gemeenschappelijke noemer voor aan geïntegreerde logistieke ondersteuning gerelateerde specificaties. <https://www.asd-europe.org/s-series-ips-specifications>.
- B-brief** Kamerbrief met resultaten van de onderzoeksfase in het Defensie Materieel Proces.
- CA** Contract Auditing (onderdeel van Auditdienst Rijk)
- CDS** Commandant der Strijdkrachten.
- C-COMMIT** Commandant Materieel en IT.
- COMMIT** Commando Materieel en IT.
- CONOPS** Concept of Operations.
- CPSP** Canadian Patrol Submarine Project.
- CUP** Capability Upkeep Program.
- CZSK** Commando Zeestrijdkrachten.
- D-brief** Kamerbrief met resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase in het Defensie Materieel Proces.
- DGB** Directeur-Generaal Beleid.
- DLM** Depot Level Maintenance.
- DLP** Defensie Lifecycle Plan.
- DMI** Directie Materiële Instandhouding. Een directie binnen het CZSK in Den Helder.
- DMP** Defensie Materieel Proces.
- DOBP** Directeur Operationeel Beleid & Plannen.
- EC** Executive Committee. Hierin hebben de *National Armament Directors* (NAD's) van Frankrijk en Nederland zitting. Voor Nederland is dit C-COMMIT.
- ECP** Engineering Change Proposal.
- EDC** Effective Date of Contract.
- ERP** Enterprise Resources Planning. Defensie maakt gebruik van SAP S/4HANA.
- EZ** Ministerie van Economische Zaken.
- GFI** Government Furnished Information.
- GfX** Government Furnished Equipment / Information / Software. Door de overheid aan de werf te leveren uitrusting / informatie / software.
- HDfC** Hoofddirectie Financiën en Control.
- HOV** Hydrografisch Opnemingsvaartuig.
- ICA** Industrial Cooperation Agreement. Industriële samenwerkingsovereenkomst.
- ILM** Intermediate Level Maintenance.
- ILS** Integrated Logistics Support. Een methodiek met als doel het garanderen van de vereiste beschikbaarheid van een system tegen de laagst mogelijke kosten.
- IOC** Initial Operational Capable.
- ISD** In-Service Date.
- ISS** In-Service Support.
- JSM-SL** Joint Strike Missile – Submarine Launched.
- LCC** Life Cycle Costing. Levensduurkosten.
- LSD** Logistic Support Date.
- MoU** Memorandum of Understanding. Intentieverklaring tussen nationale overheden.
- MSI** Mission System Integration.
- NDA** Non-disclosure Agreement.
- NLDTIB** Nederlandse Defensie en veiligheid gerelateerde technologische industriële basis.
- OLM** Organisational Level Maintenance.
- PoR** Program of Requirements.
- PT OZD** Het programma transitie Onderzeedienst.

PvE Programma van Eisen.
RFQ Request for Quotation. Verzoek tot het uitbrengen van een offerte.
SDR System Design Review.
SLC Schepenliftcomplex.
SRR System Requirement Review.
SSPEC Support System Specification.
TLAM Tomahawk Land Attack Missile.
TPT Third Party Transfer.
TTL Torpedo Tube Launched.
VGR Voortgangsrapportage.
VOZBT Het programma Vervanging Onderzeeboten.
WNV Wezenlijk Nationaal Veiligheidsbelang.

